

Міністерство освіти і науки України
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Навчально-науковий юридичний інститут
Кафедра правоохоронної діяльності

ЯРЕМАК З. В.

**ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ В СФЕРІ
ДОВКІЛЛЯ:**

**методичні вказівки для підготовки до семінарських (практичних)
занять здобувачів заочної форми здобуття вищої освіти
ОПШ «Правоохоронна діяльність»
спеціальності К9 «Правоохоронна діяльність»**

м. Івано-Франківськ, 2026

УДК 502.1:378.041(083.13)

*Рекомендовано до видання вченою радою Навчально-наукового юридичного інституту
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
(протокол № 8 від 18 березня 2026 року)*

Рецензенти:

Медицький І. Б., доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри правоохоронної діяльності навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Данилюк Л. Р., кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри трудового, екологічного та аграрного права навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Я 68 Яремак З. В. Правоохоронна діяльність в сфері довкілля: методичні вказівки для підготовки до семінарських (практичних) занять здобувачів заочної форми здобуття вищої освіти ОПП «Правоохоронна діяльність» спеціальності К9 «Правоохоронна діяльність». Електронне видання. Івано-Франківськ: Карпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2026. 32 с.

Методичні вказівки для підготовки до семінарських (практичних) занять здобувачів вищої освіти К9 «Правоохоронна діяльність» з навчальної дисципліни «Правоохоронна діяльність в сфері довкілля» розроблені з метою сприяння організації роботи здобувачів вищої освіти при вивченні відповідного курсу. В посібнику викладені: методичні вказівки до семінарських занять; завдання до семінарських занять, які включають короткі методичні рекомендації, переліки питань, що виносяться на обговорення під час занять, методичні завдання, практичні завдання, питання для проведення поточного контролю самостійної роботи. До кожної теми поданий перелік додаткових джерел для опрацювання (літератури, в якій досліджуються окреслені проблеми, нормативно-правових актів, що регулюють відповідні правовідносини та посилань на інформаційні ресурси, де висвітлюються дані питання).

Методична розробка призначена для здобувачів вищої освіти, викладачів.

УДК 502.1:378.041(083.13)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	5
МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ) ЗАНЯТЬ	12
ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ) ЗАНЯТЬ	14
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 1	
Еколого-правовий статус громадян України	14
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 2	
Екологічний контроль та проблеми його реалізації в Україні	17
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 3	
Діяльність правоохоронних органів у сфері охорони довкілля	21
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 4	
Юридична відповідальність за екологічні правопорушення	23
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 5	
Правовий режим охорони і використання землі	27

ВСТУП

Застосування екологічного законодавства в умовах екологічної кризи, ринкової економіки є дуже складним завданням і одним з основних, відповідальних напрямків роботи державних органів та всіх інституцій громадянського суспільства. Без кваліфікованих спеціалістів в галузі охорони довкілля нам навряд чи справитись з екологічними проблемами. Підготовка правоохоронців зі спеціальними знаннями в сфері довкілля повинна стати одним з пріоритетних напрямів у природоохоронній діяльності держави на сучасному етапі. Ця дисципліна є ключовою для підготовки фахівців, здатних ефективно протидіяти екологічній злочинності та забезпечувати дотримання природоохоронного законодавства.

Предметом вивчення дисципліни «Правоохоронна діяльність у сфері довкілля» є загальнотеоретичні та практичні засади здійснення правоохоронної діяльності у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки. В межах цього здобувачі вищої освіти вивчатимуть:

- систему довкілльового законодавства України;
- особливості організації та діяльності правоохоронних органів, які здійснюють контроль та нагляд у цій сфері;
- правові механізми притягнення до юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства;
- особливості природоохоронної діяльності в сфері охорони довкілля та природокористування та екологічної безпеки тощо.

Головна мета вивчення дисципліни – формування у майбутніх фахівців із правоохоронної діяльності системних знань та практичних навичок щодо ефективного застосування норм екологічного права, а також організації та здійснення правоохоронних заходів для захисту екологічних прав громадян, збереження природних ресурсів та забезпечення екологічного правопорядку в державі.

Основними цілями вивчення дисципліни «Правоохоронна діяльність у сфері довкілля» є набуття студентами знань та опанувати теоретичні основи екологічного права та правоохоронної діяльності у сфері довкілля; вивчити систему, повноваження та принципи взаємодії суб'єктів, що здійснюють правоохоронну діяльність у цій сфері (наприклад, органи поліції, екологічні інспекції, прокуратура); набути навичок кваліфікації та розмежування екологічних правопорушень (відповідальність за якими передбачена Кримінальним кодексом України та Кодексом України про адміністративні правопорушення); з'ясувати особливості застосування адміністративно-правових, кримінально-правових та цивільно-правових заходів впливу до порушників екологічного законодавства; сформувати здатність до профілактики екологічних правопорушень та участі у здійсненні контрольно-наглядової діяльності.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль I.

Теоретико-правові основи правоохоронної діяльності у сфері довкілля

Тема 1. Предмет, метод, система та принципи екологічного права

Форми взаємодії суспільства і природи, їх розвиток і закріплення в праві. Основні напрямки охорони довкілля.

Розвиток екологічного права як галузі права. Проблеми диференціації і інтеграції природоохоронних норм. Поняття екологічного права. Концептуальні підходи до визначення екологічного права як галузі права. Етапи його становлення і розвитку.

Предмет і метод правового регулювання.

Функції екологічного права, їх види.

Система екологічного права. Співвідношення екологічного права і інших галузей права.

Принципи екологічного права. Особливості галузевих принципів екологічного права.

Поняття і види об'єктів екологічного права. Навколишнє природне середовище, як комплексний об'єкт. Природні об'єкти, їх ознаки. Природні ресурси, як об'єкти використання та охорони.

Тема 2. Нормативно-правова база правоохоронної діяльності у сфері довкілля

Поняття й особливості джерел права у сфері довкілля. Класифікація джерел екологічного права за юридичною силою.

Особливості міжнародно-правових актів як джерела екологічного права. Адаптація довкіллевого законодавства України до *acquis* ЄС. Директиви ЄС в системі джерел довкіллевого права: особливість та механізми імплементації.

Закони України та підзаконні нормативно-правові акти як джерела екологічного права. Конституція України як джерело права охорони довкілля України. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» як основний галузевий акт довкіллевого законодавства. Правова характеристика поресурсових кодексів. Підзаконні нормативно-правові акти екологічного законодавства та їх класифікація.

Судові акти як особливе джерело права у сфері довкілля. Рішення Конституційного Суду України в системі джерел довкіллевого права України. Правові позиції Верховного Суду та їх значення.

Тема 3. Правове регулювання власності на природні об'єкти і їх ресурси

Поняття і особливості права власності на об'єкти природи. Юридична конструкція права власності народу України.

Конституційні засади інституту власності на природні ресурси. Регулювання власності на окремі природні ресурси галузевими нормативними актами.

Форми власності на природні ресурси. Особливості приватної власності на природні ресурси.

Тема 4. Право природокористування

Поняття права природокористування. Принципи природокористування. Об'єктивне і суб'єктивне право природокористування.

Види права природокористування. Ознаки загального і спеціального природокористування. Особливості права орендного природокористування.

Суб'єкти і об'єкти права природокористування. Підстави виникнення і зміни права природокористування. Підстави припинення права природокористування.

Зміст відносин природокористування. Загальні і спеціальні права та обов'язки користувачів природних ресурсів.

Тема 5. Еколого-правовий статус громадян України

Поняття еколого-правового статусу, його зміст.

Поняття та види екологічних прав. Особливості та система екологічних прав.

Право громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Право громадян на відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю і майну громадян, внаслідок негативного впливу на навколишнє природне середовище. Право громадян на одержання екологічної інформації. Інші екологічні права.

Гарантії забезпечення екологічних прав.

Екологічні обов'язки громадян України.

Тема 6. Правові засади управління в галузі охорони довкілля

Поняття управління в галузі охорони довкілля. Види управління в галузі охорони природи.

Система органів управління охороною довкілля. Органи загальної і спеціальної компетенції. Спеціально уповноважені органи державного управління охороною навколишнього природного середовища. Правовий статус центрального органу виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища України.

Функції управління в галузі охорони навколишнього природного середовища. Види функцій.

Розробка екологічних планів і програм. Моніторинг навколишнього природного середовища. Облік в галузі охорони довкілля. Ведення кадастрів природних ресурсів. Стандартизація і нормування. Поняття, зміст, значення екологічних нормативів. Види нормативів. Інші функції управління.

Оцінка впливу на довкілля. Об'єкти і суб'єкти оцінки впливу на довкілля. Особливості її здійснення. Порядок здійснення оцінки впливу на довкілля. Висновок з оцінки впливу на довкілля, його правове значення.

Участь громадськості в управлінні охороною довкілля. Форми такої участі.

Тема 7. Економіко-правовий механізм охорони довкілля

Суть і мета встановлення економічного механізму забезпечення охорони навколишнього природного середовища. Структура економічного механізму забезпечення охорони довкілля.

Основні елементи економічного механізму. Платність використання природних ресурсів і забруднення навколишнього природного середовища. Фінансування заходів охорони довкілля. Фонди охорони навколишнього природного середовища. Заходи економічного стимулювання в галузі охорони довкілля.

Екологічне страхування і екологічний аудит.

Тема 8. Екологічний контроль та проблеми його реалізації в Україні

Екологічний контроль. Поняття, мета, види та методи здійснення екологічного контролю.

Державний, галузевий, громадський екологічний контроль.

Суб'єкти державного екологічного контролю. Система органів екологічного контролю. Органи загальної і спеціальної компетенції. Спеціально уповноважені органи екологічного контролю. Правовий статус центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів.

Правовий статус органів місцевого самоврядування при виконанні делегованих повноважень щодо здійснення державного екологічного контролю.

Тема 9. Суб'єкти правоохоронної діяльності в сфері довкілля

Поняття, мета та завдання правоохоронної діяльності у сфері охорони довкілля.

Система суб'єктів правоохоронної діяльності у сфері довкілля: розподіл повноважень.

Правові засади та компетенція органів Національної поліції у сфері охорони довкілля. Взаємодія поліції з Державною екологічною інспекцією та прокуратурою у розслідуванні.

Особливості документування та фіксації екологічних правопорушень. Методика розслідування окремих видів екологічних злочинів. Незаконне поводження з небезпечними відходами. Незаконна порубка лісу. Незаконне полювання та рибальство.

Профілактика екологічних правопорушень та міжнародне співробітництво. Заходи попередження. Роль міжнародних організацій (ЄС, ООН) у боротьбі з екологічною злочинністю.

Тема 10. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення

Поняття, види і функції юридичної відповідальності в галузі охорони навколишнього природного середовища.

Поняття екологічного правопорушення. Структура екологічного правопорушення.

Форми відповідальності за екологічні правопорушення. Кримінальна відповідальність, адміністративна відповідальність, дисциплінарна відповідальність за екологічні правопорушення.

Механізм відшкодування шкоди, заподіяної довкіллю. Специфіка визначення збитків, заподіяних природнім об'єктам. Застосування такс і методик при визначенні розміру шкоди, заподіяної об'єктам природи.

Змістовий модуль II.

Природокористування та особливості природоохоронної діяльності в сфері довкілля

Тема 11. Правовий режим охорони і використання земель

Земля як об'єкт еколого-правових відносин. Характеристика категорій земель за цільовим призначенням.

Відносини власності на землю: суб'єкт, об'єкт, зміст.

Трансформація інституту постійного землекористування з 1992 р.

Правові засади оренди земель в Україні. Права й обов'язки землекористувачів

Обмежені речові права на землю: а) земельний сервітут: поняття та особливості; б) емфітевзис: значення та характеристика; в) суперфіцій: впровадження в практику земельних відносин в Україні.

Особливості юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері охорони земель.

Роль правоохоронних органів у забезпеченні охорони земель.

Тема 12. Правовий режим охорони і використання надр

Надра як об'єкт правової охорони. Поняття "надра" і "корисні копалини". Власність на надра.

Право користування надрами. Його види. Суб'єкти, об'єкти та зміст права надрокористування.

Правове регулювання геологічного вивчення надр. Видобування корисних копалин. Правове забезпечення використання надр, не пов'язане з їх видобуванням.

Порядок надання надр у користування. Дозвільний порядок передачі надр в користування. Гірничий відвід та порядок його надання.

Особливості видобування корисних копалин місцевого значення і торфу.

Правові форми контролю за додержанням законодавства в галузі з охорони і використання надр. Геологічний контроль та гірничий нагляд.

Юридична відповідальність за порушення законодавства про надра.

Роль правоохоронних органів у забезпеченні охорони надр.

Тема 13. Правовий режим охорони і використання лісів та інших об'єктів рослинного світу

Ліс як об'єкт правової охорони. Властивості лісів. Поділ лісів на категорії. Правовий режим окремих категорій лісів.

Поняття рослинного світу. Об'єкти рослинного світу, їх правовий режим.

Права на ліси. Державна, комунальна та приватна власність на ліси. Право користування лісами. Особливості правового режиму постійного та тимчасового користування лісами. Види користування лісами.

Використання лісових ресурсів. Загальне і спеціальне використання лісових ресурсів. Правове регулювання заготівлі деревини, живиці, другорядних лісових матеріалів. Право побічного лісокористування. Права і обов'язки лісокористувачів. Підстави виникнення права використання лісових ресурсів. Лісорубний і лісовий квиток.

Контроль за використанням та охороною лісів.

Юридична відповідальність за порушення лісового законодавства. Особливості таксової відповідальності за лісопорушення.

Роль правоохоронних органів у забезпеченні охорони лісів та інших об'єктів рослинного світу.

Тема 14. Правовий режим охорони і використання вод

Води як об'єкт правової охорони. Види водних об'єктів.

Власність на води.

Право водокористування. Суб'єкти права водокористування. Види водокористування. Загальне і спеціальне водокористування. Первинне і вторинне водокористування. Спільне і відособлене водокористування. Особливості водних орендних відносин. Підстави виникнення і припинення права водокористування.

Контроль за дотриманням законодавства в галузі охорони і раціонального використання вод.

Екологічні нормативи в галузі охорони і використання вод.

Юридична відповідальність за порушення водного законодавства.

Роль правоохоронних органів у забезпеченні охорони вод.

Тема 15. Правовий режим охорони і використання тваринного світу

Тваринний світ як об'єкт правової охорони. Об'єкти тваринного світу. Власність на тваринний світ.

Поняття і види користування тваринним світом. Загальне і спеціальне користування тваринним світом. Правове регулювання мисливства. Правове регулювання рибальства. Інші види використання тваринного світу. Порядок здійснення користування тваринним світом.

Контроль за використанням і охороною тваринного світу.

Юридична відповідальність за порушення законодавства про тваринний світ. Такси як форма відшкодування шкоди, заподіяної об'єктам тваринного світу.

Роль правоохоронних органів у забезпеченні охорони тваринного світу.

Тема 16. Правовий режим охорони атмосферного повітря

Атмосферне повітря як об'єкт правової охорони. Особливості атмосферного повітря.

Правові заходи охорони атмосферного повітря. Стандартизація і нормування в галузі охорони атмосферного повітря.

Система організаційно-правових заходів охорони атмосферного повітря в процесі реалізації різних видів діяльності.

Державний контроль за охороною атмосферного повітря. Система органів державного контролю. Компетенція органів державного контролю за охороною атмосферного повітря.

Юридична відповідальність за порушення законодавства про охорону атмосферного повітря.

Тема 17. Правовий режим природно-заповідного фонду України та екологічної мережі

Поняття і склад природно-заповідного фонду.

Форми права власності на території та об'єкти природно-заповідного фонду. Правові форми та види використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Правовий режим природних і біосферних заповідників. Правовий режим національних парків. Правовий режим інших об'єктів природно-заповідного фонду.

Контроль за додержанням правового режиму територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Юридична відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд.

Поняття та особливості екологічної мережі. Складові елементи екологічної мережі України. Правовий режим окремих елементів екомережі. Ключові, сполучні, буферні та відновлювані території екомережі.

Змістовий модуль III.

Екологічна безпека як об'єкт правоохоронної діяльності

Тема 18. Правовий механізм забезпечення екологічної безпеки

Наукові та законодавчі визначення екологічної безпеки. Правове регулювання національної екологічної безпеки.

Зміст відносин екологічної безпеки. Екологічні нормативи як юридичні критерії екологічної безпеки.

Механізм забезпечення екологічної безпеки. Система заходів забезпечення екологічної безпеки.

Тема 19. Правові засади забезпечення екологічної безпеки у сфері використання ядерної енергії

Поняття ядерної та радіаційної безпеки. Співвідношення понять “радіоекологічна безпека” та “екологічна безпека”.

Правове забезпечення екологічної безпеки в різноманітних сферах використання ядерної енергії.

Юридична відповідальність за порушення вимог ядерного законодавства України щодо забезпечення екологічної безпеки. Особливості цивільної відповідальності за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення.

Тема 20. Правові засади забезпечення біологічної та генетичної безпеки

Поняття, ознаки та критерії біологічної та генетичної безпеки. Генетично-модифіковані організми та правові вимоги до них.

Правове регулювання поведінки з генетично-модифікованими організмами.

Юридична відповідальність за порушення правових вимог у сфері біологічної та генетичної безпеки.

Тема 21. Правовий режим зон надзвичайних екологічних ситуацій

Поняття та ознаки зон надзвичайних екологічних ситуацій. Класифікація зон надзвичайних екологічних ситуацій.

Підстави та порядок оголошення окремої місцевості зоною надзвичайної екологічної ситуації та її правовий режим.

Запобіжні заходи та заходи реагування на надзвичайні ситуації техногенного і природного характеру. Ліквідаційні заходи в межах зон надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.

Тема 22. Правове регулювання управління відходами

Юридичне визначення та ознаки відходів, їх розмежування з іншими суміжними поняттями.

Правова характеристика управління відходами. Види операцій з управління відходами. Обов'язки суб'єктів управління відходами.

Ліцензійна, дозвільна системи в сфері управління відходами.

Юридична відповідальність за порушення законодавства про управління відходами.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ) ЗАНЯТЬ

При вивченні навчальної дисципліни використовуються такі форми навчальної роботи: лекції, семінарські заняття, консультації, написання письмових контрольних робіт, самостійна робота студентів.

Семінарське заняття – вид навчального заняття, на якому викладач організовує обговорення студентами питань з попередньо визначених силабусом тем. Семінарські заняття проводяться у формі бесіди, рецензування та обговорення доповідей, дискусій. *Практичне заняття* – це вид навчального заняття, на якому викладач організовує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування відповідно сформульованих завдань.

На заняттях з навчальної дисципліни «Правоохоронна діяльність у сфері довілля» поєднуються форми проведення семінарських та практичних занять, фронтальне та індивідуальне опитування студентів, усна і письмова перевірка знань, детальний аналіз практичних завдань – реальних юридичних справ та фактів. Перелік тем семінарських занять визначений силабусом. Семінарські (практичні) заняття проводяться з основних тем і є ефективною формою закріплення теоретичних знань, отриманих на лекціях і під час самостійної роботи з навчальною і науковою літературою. Головна *мета* семінарських (практичних) занять — опанування студентами навчальної дисципліни, забезпечення глибокого і всебічного аналізу та колективного обговорення основних проблем дисципліни, формування вміння творчого застосування отриманих знань на практиці.

Методичні вказівки містять вимоги, питання, практичні завдання і перелік джерел для забезпечення підготовки здобувачів вищої освіти до семінарських (практичних) занять. До кожної теми, що виноситься для аналізу на семінарське заняття, подана коротка анотація, в якій вказується на чому потрібно зосередити увагу при вивченні теми. До тем також поданий перелік питань, що носять конкретний, деталізований характер і цим самим забезпечують глибше розуміння теми та акцентують увагу на основних положеннях законодавства, а також перелік спеціальної літератури, чинних нормативно-правових актів та судової практики. До тем також включені практичні завдання, які передбачають юридичний аналіз відносин, кваліфікацію юридичних фактів, що мали місце. При вирішенні практичних завдань, насамперед необхідно проаналізувати коло відносин, які склалися, та вибрати правові норми, що підходять для врегулювання в даному випадку. Вибравши норму, слід переконатись в її чинності та аутентичності тексту, перевірити межі дії, щоб впевнитись, що саме вона (чи кілька норм), стануть нормативною підставою правової кваліфікації. Правова кваліфікація представляє собою юридичну оцінку всієї сукупності фактичних обставин справи шляхом віднесення конкретного випадку до сфери дії певних юридичних норм. *Відповідь* – вирішення практичних завдань повинна бути максимально повною, обґрунтованою, з посиланням на конкретні статті нормативно-правових актів та визначенням можливих варіантів вирішення, які можуть відрізнятися в залежності від зміни обставин.

Семінарські заняття також передбачають виконання *методичних завдань* – спеціально сформульовані навчальні завдання, які спрямовані на організацію самостійної роботи студента з навчальним матеріалом, а також на формування практичних умінь і навичок аналізу та застосування теоретичних знань. Методичні завдання вимагають не лише відтворення інформації, а й активної, осмисленої роботи: орієнтують студента на глибоке засвоєння конкретних аспектів теми, виділення головного та розуміння взаємозв'язків між поняттями; вимагають застосування знань до конкретних ситуацій, аналізу нормативних актів, порівняння правових явищ або формування власної аргументованої позиції (як, наприклад, "Дайте порівняльну характеристику..."); розвивають критичне мислення, навички самостійного пошуку та структурування інформації.

Підготовка до семінарських (практичних) занять не вимагає переписування (відтворення) положень підручників чи статей нормативно-правових актів, однак для належних, обґрунтованих відповідей попередньо мають бути проаналізовані та занотовані (письмово чи в електронній формі) номери статей, їх положення, висновки та анотації наукових джерел, які використовуються при відповідях.

Практичні та методичні завдання потрібно виконувати в письмовій формі.

Невиконання письмово вказаних завдань означає неналежну підготовку до заняття й тягне за собою незадовільну оцінку.

Основою підготовки до семінарських (практичних) занять виступають такі базові навчальні та наукові джерела:

1. Екологічне право: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / за ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2019. https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/734/3_Ekologichne%20pravo_Pidruchnik_vnutri.pdf
2. Краснова М. В., Краснова Ю. А. Екологічне право України. Загальна частина: підручник. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2021. http://dglib.nubip.edu.ua/bitstream/123456789/9188/1/Krasnova_Ekologichne%20pravo.pdf
3. Краснова М. В., Краснова Ю. А. Екологічне право України. Спеціальна та Особлива частини: підручник / Краснова М.В., Краснова Ю.А. Київ: НУБіП України. 2023. https://fpk.in.ua/images/biblioteka/2bac_pravo/Ekolohichne-pravo.-Osoblyva-ta-Spetsialna-chastyny-2023.pdf
4. Кобецька Н.Р. Екологічне право України: навч. посібник. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2008. https://yurincom.com/files/content/Ecolog_Pravo.pdf
5. Сучасні теоретичні та прикладні засади природокористування в національній еколого-правовій доктрині: монографія / за ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2023. https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/19898/1/Mono_Pryr_2023.pdf
6. Realization of Sustainable Development Principle in Environmental Legal Relations: Legislation and Law Enforcement Practice in Ukraine: monograph / Editors N. Kobetska, Z. Yaremak, L. Danyliuk. Ivano-Frankivsk: Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, 2022. 226 p. URL: http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/15427/1/монографія_2022.pdf.

ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ) ЗАНЯТЬ

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 1

ТЕМА. Еколого-правовий статус громадян України

Екологічні права та обов'язки становлять основу еколого-правового статусу людини і громадянина, тобто правового становища фізичної особи у галузі екологічних правовідносин. Вивчення еколого-правового статусу людини і громадянина має ґрунтуватися на загальних знаннях теорії права, конституційного та цивільного права.

Екологічні права громадян є самостійною групою прав у галузі екологічних відносин, що закріплені Конституцією України і Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» і представляють собою сукупні можливості поведінки громадян України в сфері належності, використання природного середовища, придатного для нормального існування людини, а також збереження, відтворення і покращення цього середовища.

Особливе місце серед екологічних прав громадян займає право на безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище. Це фундаментальне право, що належить людині внаслідок її існування, є необхідною умовою життя і тому невід'ємне від особи так само, як право на життя, на особисту недоторканність тощо. Це право закріплене в ст. 50 Конституції України й низці інших еколого-правових нормативних актів. У подальшому вивченні теми слід детально розглянути й інші найважливіші конституційні екологічні права людини – право на екологічну інформацію та на відшкодування шкоди, завданої порушенням законодавства про охорону довкілля. Необхідно розглянути гарантії реалізації цих прав та особливості їх охорони.

Важливим є питання щодо підстав обмеження та припинення екологічних прав, а також з'ясування кола екологічних прав, які не можуть бути обмежені або припинені.

Поряд з екологічними правами громадяни мають обов'язки, передбачені Конституцією, Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» та іншими еколого-правовими нормативними актами. Слід вивчити систему загальних обов'язків, а також розглянути спеціальні обов'язки, визначені поресурсовим законодавством.

Питання для обговорення:

1. Поняття та особливості екологічних прав громадян, форми їх реалізації.
2. Класифікації екологічних прав громадян.
3. Зміст права на безпечне довкілля. Способи його захисту.
4. Порядок реалізації права на екологічну інформацію.
5. Механізм відшкодування шкоди, заподіяної життю і здоров'ю громадян порушенням права на безпечне довкілля.
6. Поняття, зміст, структура екологічних обов'язків громадян.

Контрольні питання:

1. Дайте визначення понять «екологічні права громадян» та «екологічні обов'язки громадян».
2. Охарактеризуйте міжнародно-правове регулювання екологічних прав.
3. Визначте особливості системи екологічних прав.
4. Проведіть класифікацію екологічних прав за різними критеріями.
5. Розкрийте зміст права на безпечне довкілля.
6. Що виступає юридичними критеріями визначення безпеки (чи небезпеки) довкілля?

7. Чим визначено, які відомості становлять екологічну інформацію? Назвіть кілька з них.

8. Проаналізуйте ЗУ «Про доступ до публічної інформації» в контексті реалізації права доступу до екологічної інформації.

9. Який порядок реалізації права на екологічну інформацію?

10. В яких випадках Орхуська конвенція про доступ до інформації і участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (1998р.) допускає можливість відмови зі сторони державних органів в наданні екологічної інформації і як це співвідноситься з нашим законодавством?

11. Які, на вашу думку, можливі способи захисту екологічних прав громадян?

12. Правові засади обмеження екологічних прав людини.

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Проведіть порівняльний аналіз екологічних прав громадян і повноважень громадських природоохоронних об'єднань.

2. Назвіть форми доступу до екологічної інформації із вказівкою на нормативно-правовий акт, в якому це визначено

3. Дайте перелік екологічних прав громадян та до кожного з них – перелік нормативно-правових актів, які їх регулюють.

Практичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. До Вас звернулися жителі села, яке знаходиться в зоні дії Бурштинської ТЕС за захистом права на безпечне довкілля. Ваше першочергове завдання – збір інформації.

Напишіть запит на отримання екологічної інформації.

Важливо:

1) в якій формі повинен бути цей запит?

2) кому буде адресований?

3) які мотиви необхідності такої інформації будете вказувати?

4) які питання слід поставити?

2. Громадська організація «Еко-Свідомість» звернулася до місцевого комунального підприємства «ВодРесурс» із офіційним запитом про надання публічної інформації. У запиті організація просила надати результати останніх лабораторних досліджень якості питної води у місті за останні три місяці, а також інформацію про застосування технологій очищення води та склад реагентів, що використовуються в цьому процесі.

Підприємство «ВодРесурс» відмовило у наданні інформації, мотивуючи це тим, що:

1. Лабораторні дослідження є «внутрішньою службовою інформацією», яка не підлягає розголошенню.

2. Інформація про технології та реагенти є комерційною таємницею підприємства.
3. Надання такого обсягу інформації вимагає значних трудових та фінансових ресурсів.

Громадська організація вважає відмову неправомірною та такою, що порушує її право на доступ до екологічної інформації.

Оцініть правомірність відмови комунального підприємства. Визначте, які законодавчі акти України регулюють доступ до екологічної інформації. Які принципи та винятки вони встановлюють?

Розробіть покрокову інструкцію для громадської організації «Еко-Свідомість» щодо оскарження неправомірної відмови. Куди слід звернутися? Які документи необхідно підготувати?

Поясніть, чи можуть правоохоронні органи, зокрема поліція, втручатися в цю ситуацію? Якщо так, то на підставі яких повноважень і в яких формах?

Напишіть короткий правовий висновок щодо ситуації, де буде обґрунтовано, чи були порушені екологічні права громадської організації та як має бути вирішена ця проблема з точки зору законодавства.

Література:

1. Доступ до правосуддя в галузі охорони довкілля: практичний посібник /Алексєєва Є. А., Левіна Г. М., Шуміло О. М., Шутяк С. В., Кравченко О. В.; Міжнародна благодійна організація «Екологія–Право–Людина». Львів: Норма, 2015. 144 с. <http://epl.org.ua/human-posts/dostup-do-pravosuddia-v-haluzi-okhorony-dovkillia-praktychnyi-posibnyk/>
2. Застосування Європейської конвенції з прав людини для захисту екологічних прав та довкілля (посібник) / Є. Алексєєва, О. Мелень-Забрамна, Д. Скрильніков. Видавництво «Компанія Манускрипт»: Львів, 2016. 240 с. <http://epl.org.ua/human-posts/zastosuvannia-yevropeiskoi-konventsii-z-prav-liudyny-dlia-zakhystu-ekolo-hichnykh-prav-ta-dovkillia-posibnyk/>
3. Бредіхіна В. Л. Право громадян на безпечне навколишнє природне середовище: автореф. дис. на здоб. наук. ст. к.ю.н.: спец. 12.00.06. Харків, 2005.
4. Danyiuk L. R. Environmental information relations as a subject of legal regulation. *Law and Society*. Lublin, 2020. Issue 1. P. 34–41.
5. Данилюк Л. Р. Екологічне інформаційне забезпечення в Україні: поняття та шляхи здійснення. *Екологічне право*. Київ, 2020. Випуск 2. С. 32–37. URL: <http://www.ecolaw.idpnan.kyiv.ua/archive/2020/2/7.pdf>. doi: 10.37687/2413-7189.2020.2.5.
6. Кобецька Н. Р. Екологічні права громадян України: автореф. дис. на здоб. наук. ст. к.ю.н.: спец. 12.00.06. Київ, 1998.
7. Мороз Г. В. Правове регулювання участі громадськості в прийнятті рішень у галузі охорони довкілля: монографія. Івано-Франківськ, 2008.
8. Решітник Л. П. Відшкодування шкоди, заподіяної порушенням екологічних прав громадян: автореф. дис. на здоб. наук. ст. к.ю.н.: спец. 12.00.07. Харків, 2005.

Нормативно-правові акти:

Конституція України: 28 червня 1996.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля: 25 червня 1998.
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»: 25 червня 1991.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

Закон України «Про доступ до публічної інформації»: 13 січня 2011.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>

Наказ Мінприроди України «Про затвердження Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля»: 18 грудня 2003.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-04#Text>

Наказ Мінприроди України «Про затвердження Положення про шоквартальне інформування населення через ЗМІ про об'єкти, які є найбільшими забруднювачами навколишнього природного середовища»: від 1 листопада 2005.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1510-05#Text>

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку залучення громадськості до обговорення питань щодо прийняття рішень, які можуть впливати на стан довкілля: постанова Кабінету Міністрів України»: 29 червня 2011.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771-2011-%D0%BF#Text>

Наказ Міндовкілля України «Про затвердження Порядку складання, подання та опрацювання запитів на інформацію, розпорядником якої є Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, та форм для подання таких запитів: 02 грудня 2021.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0123-22#Text>

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 2

ТЕМА. Екологічний контроль та проблеми його реалізації в Україні

Контроль в галузі природокористування – це діяльність відповідних суб'єктів, спрямована на забезпечення дотримання правових вимог щодо раціонального використання природних ресурсів та їх охорони всіма державними органами, підприємствами, установами та організаціями, громадянами. Ст. 34 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначено завдання контролю у галузі охорони навколишнього природного середовища – забезпечення додержання вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища всіма державними органами, підприємствами, установами та організаціями, незалежно від форм власності і підпорядкування, а також громадянами. При цьому державному контролю підлягають використання і охорона земель, надр, поверхневих і підземних вод, атмосферного повітря, лісів та іншої рослинності, тваринного світу, морського середовища та природних ресурсів територіальних вод, континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони України, природних територій та об'єктів, що підлягають особливій охороні, стан навколишнього природного середовища, а також дотримання заходів біологічної і генетичної безпеки щодо біологічних об'єктів навколишнього природного середовища при створенні, дослідженні та практичному використанні генетично модифікованих організмів у відкритій системі.

Залежно від суб'єкта здійснення контролю та сфери дії контрольних повноважень виділяють такі його види: державний, самоврядний, громадський, виробничий.

Під методами (способами, формами) контролю доцільно розуміти законодавчо визначену процедуру здійснення контрольних повноважень відповідними суб'єктами. До них відносять: перевірки, інспектування, обстеження, спостереження, ревізії, інвентаризації, накладення заборон і обмежень, застосування заходів юридичної відповідальності і т. д.

Питання для обговорення:

1. Екологічний контроль як функція управління в галузі використання природних ресурсів, охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки.
2. Види контролю:
  - 2.1. Державний загальний та спеціальний екологічний контроль.
  - 2.2. Громадський екологічний контроль.

- 2.3. Самоврядний екологічний контроль.
3. Суб'єкти та об'єкти екологічного контролю.
4. Зміст екологічного контролю.
5. Способи (методи) здійснення екологічного контролю.

Контрольні питання:

1. Правове регулювання здійснення державного контролю в галузі природокористування.
2. Визначте систему органів спеціального державного контролю в галузі природокористування.
3. Розмежуйте компетенцію Державної служби з питань геодезії, картографії та кадастру України та Держекоінспекції України в галузі державного контролю за використанням і охороною земель.
4. Визначте повноваження посадових осіб Державної лісової охорони при здійсненні контролю за раціональним використанням лісів.
5. Визначте критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності в галузі використання природних ресурсів.
6. Дайте характеристику основних форм (способів, методів) державного контролю.
7. Назвіть підстави позапланових заходів державного нагляду (контролю).
8. Охарактеризуйте порядок проведення планових заходів державного нагляду (контролю) в галузі охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів.

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Дайте порівняльну характеристику повноважень громадських інспекторів та державних (вимоги, повноваження, чим регулюється).
2. Дайте порівняльну характеристику державного загального та державного спеціального контролю (суб'єкт, об'єкт, чим регулюється).
3. Визначте систему органів спеціального державного контролю за використанням і охороною:
  - земель;
  - лісів,
  - тваринного світу;
  - надр;
  - вод.
4. Випишіть статті Земельного кодексу України, закону України «Про охорону земель», в яких визначені повноваження органів місцевого самоврядування щодо здійснення контролю за використанням та охороною земель.
5. Розмежуйте функції геологічного контролю і гірничого нагляду.

Практичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. ТОВ «Аква-Ресурс» здійснює господарську діяльність у сфері рибного господарства, а саме займається промисловим виловом риби у великому

водосховищі. Діяльність компанії безпосередньо впливає на стан природних водних біоресурсів регіону.

Факти для оцінки ризику:

1. Сфера діяльності: промисловий вилов водних біоресурсів.
2. Обсяг вилову: за останні три роки середньорічний обсяг вилову риби перевищує 500 тон.
3. Попередні порушення: протягом останніх шести років ТОВ "Аква-Ресурс" двічі притягувалося до адміністративної відповідальності за порушення правил рибальства (наприклад, перевищення ліміту вилову).
4. Статус рибогосподарського водного об'єкта: місцевого значення.
5. Підприємство використовує сітки та інші знаряддя лову, що не належать до заборонених, але мають високий рівень впливу на біоресурси.

Використовуючи Критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) у сфері рибного господарства Державним агентством розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм (затверджені відповідною Постановою КМУ від 31.10.2018 р. № 897), визначте:

1. *Який ступінь ризику (високий, середній чи незначний) має бути присвоєний діяльності ТОВ «Аква-Ресурс»?*
2. *З якою періодичністю Державне агентство розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм зобов'язане здійснювати планові заходи державного нагляду (контролю) щодо цього товариства?*
3. *Назвіть, які саме критерії ризику (згадані у Постанові) найбільше вплинули на ваше остаточне рішення.*

2. ТОВ «ХімПромТек» – підприємство середнього розміру, яке займається виробництвом полімерних матеріалів і має середній ступінь ризику для навколишнього середовища. Остання планова комплексна перевірка ТОВ «ХімПромТек» відбулася 10 березня 2024 року. ДЕІ включила підприємство до Плану здійснення заходів державного нагляду (контролю) на 2026 рік, призначивши перевірку на 25 лютого 2026 року. Директор ТОВ «ХімПромТек» отримав письмове повідомлення про проведення планового заходу лише 18 лютого 2026 року. Під час перевірки інспектор встановив, що керівництво не забезпечило належний облік утворення, поводження та передачі небезпечних відходів протягом останніх трьох місяців.

На основі Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» та екологічного законодавства визначте:

1. *Чи відповідає законності термін проведення планової перевірки? Відповідь обґрунтуйте.*
2. *Чи було дотримано процедуру повідомлення про перевірку? Які юридичні наслідки матиме це порушення?*
3. *Охарактеризуйте подальші дії інспектора ДЕІ щодо виявлених порушень.*

Література:

1. Антонюк У. В. Державний екологічний нагляд (контроль) в Україні в умовах воєнного стану. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права)* : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 1. С. 651-654.
2. Берзін С. В. Громадський екологічний контроль : посіб. для громадських інспекторів з охорони довкілля / С. В. Берзіна, В. Є. Борейко, Г. С. Бузан ; за заг. ред. І. О. Яковлева. К. : Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017.
3. Боковицова, Ю. В. Інституціональне забезпечення розвитку публічної влади на прикладі функції державного контролю у сфері природокористування. *Державне будівництво*. 2021. № 1 (30).
4. Головін О. В. Екологічний контроль та нагляд в Україні. Кам'янець-Подільський : Друкарня Рута, 2014.
5. Комарницький, В. М. Удосконалення контролю в галузі охорони навколишнього природного середовища: правові та організаційні питання. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2019. № 2 (86). С. 217-224.
6. Кучер Л. Ю., Кучер А. В., Миц І. О. Державний екологічний контроль у системі екологічної безпеки. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки*. 2020. № 4. Т1. С.212-232.
7. Правові форми екологічного контролю: Навчальний посібник / Краснова М.В., Позняк Є.В., Коваленко Т.П. та ін. (за ред. Красної М.В.). К.: Алерта, 2012.
8. Сівак О. В. Сучасний стан правового регулювання нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища. *Право і суспільство*. 2022. № 4. С. 252-258.
9. Лоева І. Д., Тимошук М. О., Грудєв П. Х. Екологічний контроль. Конспект лекцій. Одеса. 2018.

Нормативно-правові акти:

Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 р. № 877-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text>

Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів Державною екологічною інспекцією: Постанова Кабінету Міністрів України від 6.03.2019 р. № 182. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/182-2019-%D0%BF#Text>

Про затвердження Уніфікованої форми акта, складеного за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів: Наказ Міністерства енергетики та захисту довкілля України від 26.11.2019 р. № 450. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1293-19#Text>

Про затвердження Інструкції про порядок вилучення та передання на зберігання до органів внутрішніх справ вилученої у порушників природоохоронного законодавства вогнепальної та іншої зброї і боєприпасів: Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 31.03.2003 № 56/м. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0298-03#Text>

Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7.12.1984 р. зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

Про затвердження Інструкції з оформлення органами Міністерства охорони навколишнього природного середовища України матеріалів про адміністративні

правопорушення: наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища від 05.07.2004 р. № 264. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0934-04#Text>

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 3

ТЕМА. Діяльність правоохоронних органів у сфері охорони довкілля

В Україні забезпечення екологічної безпеки є важливою складовою державної політики забезпечення національної безпеки, спрямованої на забезпечення сталого розвитку країни, охорону навколишнього природного середовища та збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь.

Чільне місце в системі забезпечення екологічної безпеки посідають правоохоронні органи, насамперед Національна поліція України та Служба безпеки України, які, у межах компетенції, уповноважені на попередження, виявлення, припинення та розкриття різноманітних екологічних правопорушень, забезпечуючи тим самим охорону довкілля, раціональне використання природних ресурсів, здоров'я населення, економічний розвиток і соціально-політичну стабільність держави.

Виходячи зі змісту профільного Закону України «Про Національну поліцію», здійснення органами поліції правової діяльності з охорони навколишнього природного середовища полягає у: виявленні та припиненні адміністративних правопорушень, здійсненні провадження у справах за ними; прийнятті рішення про застосування адміністративних стягнень; притягненні порушників природоохоронного законодавства до відповідальності, в забезпеченні реалізації користувачами природи своїх прав, виконанні обов'язків, усуненні різних перешкод, які можуть заважати цьому; доставлянні у випадках і порядку, визначених законом, та затриманні осіб, які вчинили адміністративне правопорушення у сфері охорони природи та використання природних ресурсів, тощо.

Сучасні реалії вказують на необхідність консолідації дій органів поліції та інших державних виконавчих органів з охорони природи (Державна екологічна інспекція, Державне агентство земельних ресурсів України, Державне агентство лісових ресурсів України, Державне агентство водних ресурсів України тощо). Така співпраця забезпечила б ефективність у різних сферах діяльності державних органів з охорони навколишнього середовища та усунення конкуренції між ними.

Питання для обговорення:

1. Поняття, мета та завдання правоохоронної діяльності у сфері охорони довкілля.
2. Система суб'єктів правоохоронної діяльності у сфері довкілля: розподіл повноважень.
3. Правові засади та компетенція органів Національної поліції у сфері охорони довкілля.
4. Особливості документування та фіксації екологічних правопорушень.
5. Взаємодія поліції з Державною екологічною інспекцією та прокуратурою у розслідуванні.

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Схематично відобразити механізм взаємодії у сфері охорони довкілля:
  - поліції з Державною екологічною інспекцією;

- поліції з Службою безпеки України.
- 2. Визначте повноваження Спеціалізованої екологічної прокуратури.

Практичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Громадянин К. був затриманий на березі річки за те, що він без відповідного дозволу здійснював вилов риби за допомогою забороненого знаряддя (рибальської сітки). За попередніми розрахунками, незаконно виловлена риба оцінюється у 800 грн.

Кваліфікуйте діяння К. (КУпАП чи ККУ), вказавши конкретну статтю.

Які первинні процесуальні дії має здійснити поліцейський на місці затримання?

Який вид стягнення може бути застосовано до К.?

2. До Національної поліції надійшло повідомлення, що на території лісосмуги виявлено місце незаконної рубки близько 20 дерев. Свідки вказують на конкретний автомобіль, який вивозив деревину.

Які слідчі (розшукові) дії мають бути проведені поліцейськими на місці події в першу чергу?

Обґрунтуйте необхідність залучення (або повідомлення) Державної екологічної інспекції та прокуратури. Яка їх роль у цій ситуації?

3. Ви, поліцейський, затримали громадянина Н., який залишив будівельне сміття (близько 1 куб. м) у невідведеному місці на території зеленої зони міста.

Складіть проект протоколу про адміністративне правопорушення, посилаючись на відповідну статтю КУпАП.

Визначте, які докази (фото, свідчення, вилучені предмети) мають бути долучені до протоколу.

Література:

1. Комарницький В.М., Єрофеев М.І. Поліцейське забезпечення екологічної безпеки: правові питання. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2017. № 1 (77). С. 150–157.
2. Довгань О.І. Реалізація правоохоронної функції в діяльності Національної поліції України. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми*. 2015. № 2. С. 88–90.
3. Межевська Л.В., Челахол М.К. Діяльність Національної поліції у сфері охорони навколишнього природного середовища. *Порівняльне аналітичне право*. 2017. № 1. С. 118–120.
4. Делія В. Ю. Повноваження Національної поліції України у сфері забезпечення екологічної безпеки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №1. С. 116-119.
5. Ірха Ю., Колесник В. Правові засади забезпечення національної екологічної безпеки Національною поліцією України та Службою безпеки України. *Наука і правоохорона*. 2024. № 2 (64). С. 16-29.

Нормативно-правові акти:

Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#n87>

Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#n162>

Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 р. № 5403-VI.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>

Про зону надзвичайної екологічної ситуації: Закон України від 13.07.2000 № 1908-III.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1908-14>

Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16.03.2000 № 1550-III.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>

Про затвердження Положення про Спеціалізовану екологічну прокуратуру (на правах Департаменту) Офісу Генерального прокурора: наказ Генерального прокурора 05.07.2023 р. № 185 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0185905-23#Text>

Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії між Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Національною поліцією України та Національною гвардією України у сфері запобігання й реагування на надзвичайні ситуації, пожежі та небезпечні події: наказ МВС України від 22.08.2016 № 859. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1254-16#Text>

Про затвердження Порядку взаємодії між органами прокуратури, Національної поліції України, Служби безпеки України, уповноваженими органами державного нагляду (контролю), державними спеціалізованими установами під час виявлення та здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля: наказ Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерства аграрної політики та продовольства України 16.06.2022 р. № 94/363/150/226/356 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v094_905-22#Text

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 4

ТЕМА. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення

Юридична відповідальність у галузі охорони навколишнього природного середовища – це закріплений в законодавстві і забезпечений державою обов'язок порушника еколого-правових вимог зазнати примусового позбавлення чи обмеження певних особистих чи майнових благ. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення є комплексним міжгалузевим інститутом екологічного права і характеризується тим, що, має особливу підставу – екологічне правопорушення, передбачає застосування санкцій кримінально-правового, адміністративного, цивільно-правового, дисциплінарного характеру до осіб, що вчинили екологічне правопорушення.

Підставою юридичної відповідальності в галузі екологічних відносин є екологічне правопорушення. Слід мати на увазі, що чинне законодавство не містить нормативного визначення екологічного правопорушення, а передбачає загальні переліки таких правопорушень (закон України «Про охорону навколишнього природного середовища») або ж порушень у галузі використання земель, вод, надр, рослинного і тваринного світу, атмосферного повітря, територій та об'єктів природно-заповідного фонду (поресурсові кодекси та закони). Тому важливим є визначення критерію, за яким те чи інше протиправне діяння може бути віднесене до кола екологічних правопорушень.

Видами юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства є дисциплінарна та матеріальна відповідальність працівників, які допустили екологічні правопорушення в зв'язку з виконанням своїх трудових обов'язків, адміністративна, кримінальна і цивільно-правова. Відповідно слід вивчити підстави та особливості кожного з цих видів.

Питання для обговорення:

1. Поняття, особливості та функції юридичної відповідальності за правопорушення в сфері природокористування та природоохорони.
2. Екологічне правопорушення як підстава юридичної відповідальності.
3. Умови застосування юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства.
4. Види юридичної відповідальності за екологічні правопорушення: кримінальна, адміністративна, цивільна, дисциплінарна.
5. Відповідальність за шкоду довкіллю у зв'язку з воєнними діями.

Контрольні питання:

1. Дайте визначення юридичної відповідальності за екологічні правопорушення та охарактеризуйте її ознаки.
2. Яка особливість юридичної відповідальності за екологічні правопорушення?
3. Що таке екологічне правопорушення. Як його відрізнити від інших протиправних дій?
4. Які існують види екологічних правопорушень?
5. Як взаємодіють норми екологічного законодавства з нормами інших галузей у регулюванні юридичної відповідальності за екологічні правопорушення?
6. Яким чином заходи дисциплінарного характеру застосовуються до порушників екологічного законодавства?
7. Які органи уповноважені застосовувати заходи адміністративної відповідальності до порушників екологічного законодавства?
8. Що таке екологічний злочин? Які їх склади передбачає КК України?
9. Дайте характеристику екологічної шкоди (поняття, особливості, структура).
10. Визначте загальні умови притягнення до цивільної відповідальності у разі порушення екологічного законодавства.
11. Охарактеризуйте порядок і особливості відшкодування шкоди, заподіяної природним об'єктам.
12. В яких випадках для обчислення розміру екологічної шкоди використовуються таксовий, нормативний і розрахунковий методи? У чому їхні переваги та недоліки?

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Визначте порядок відшкодування шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії (на підставі наказу Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 05.10.2022 р. № 414 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1308-22#Text>).

2. Проведіть порівняльний аналіз кримінальних та адміністративних екологічних правопорушень.

Практичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Поліцією затримано осіб під час продажу підсніжників. Поліцейський зазначив, що дана рослина занесена до Червоної книги України і підлягає державній охороні, тому за її продаж порушникам загрожує штраф. У своїх поясненнях затримані особи вказали, що Лісовим кодексом України не передбачено цієї заборони, а квіти вони збирали на власній лісовій ділянці, яка входить до складу сільськогосподарських земель, що належить їм на праві власності.

Вирішіть справу.

Вкажіть повноваження поліцейського.

Яке нормативно-правове регулювання охорони рослинного світу, занесеного до Червоної книги України?

Встановіть винних осіб і вид юридичної відповідальності.

2. Підприємство, що займається обслуговуванням автотранспорту, викидало відпрацьовані мастила та інші технічні рідини на ґрунт біля річки. Мешканці найближчого дачного кооперативу помітили, що в їхніх колодязях з'явилася масляниста плівка, а результати лабораторних аналізів показали, що вода забруднена. Дачники звернулися до поліції та екологічної інспекції з вимогою відшкодувати завдану шкоду, зокрема оплатити витрати на очищення колодязів та компенсацію за втрачений врожай.

Які конкретні повноваження має Національна поліція, а які — Державна екологічна інспекція на первинному етапі реагування? Хто з них уповноважений скласти протокол про правопорушення, а хто — здійснювати розрахунок шкоди?

Які види юридичної відповідальності можуть бути застосовані до підприємства та його посадових осіб?

На якій правовій підставі (який вид відповідальності) дачники можуть вимагати відшкодування своїх збитків? Який процесуальний механізм їм доцільно використати?

Які докази є ключовими для доведення причинно-наслідкового зв'язку між діями підприємства та забрудненням колодязів?

Література:

Kozych I. Trends of the EU criminal law policy in the field of environmental protection. *Actual problems of improving of current legislation of Ukraine*. №. 67. С. 3.1-3.10.

Демчук А. М., Ленгер Я. І. Адміністративна та кримінальна відповідальність за екологічні правопорушення у сфері земельних відносин. *Нове українське право*. 2024. №. 5. С. 60-65.

Карпенко М. В. Проблемні аспекти юридичної відповідальності за екологічні правопорушення в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2024. №. 48. С. 123-133.

Квашук Д. О., Войтенко А. І. Актуальні питання правового регулювання компенсації екологічної шкоди, завданої війною рф проти України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 333-336.

Оверковська Т. К., Опольська Н. М. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення : навч. посіб. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ». 2020. 252 с.

Рубльова О. В. Правове регулювання цивільної відповідальності за екологічні правопорушення земельного законодавства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Т. 3. №. 86. С. 174-179.

Сірант М. М. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2020. № 1. С. 161-166

Харитонова Т. Є., Шемшученко Ю. С. Особливості цивільно-правової відповідальності за екологічні правопорушення. *Приватне право в умовах війни: матеріали всеукр. наук. конф.*(Одеса, 15 листоп. 2022 р.) / за заг. ред.: д. ю. н., проф. Є. Харитонова, д. ю. н., проф. І. Давидової; НУ «Одеська юридична академія. Одеса, 2022. С. 885.

Ходосовцев О. Є. Екоцид природного середовища України внаслідок російської агресії: За матеріалами доповіді на засіданні Президії НАН України 19 листопада 2025 року. *Visnyk Nacionalnoi academii nauk Ukrainu*. 2026. №. 1. С. 59-66.

Швець О., Пасічник В. Особливості застосування дисциплінарної відповідальності за екологічні правопорушення. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. №. 5. С. 196-200.

Якимець О. І. Підстави юридичної відповідальності за екологічні правопорушення: загальні положення. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. Випуск 6 (47). С. 79-84.

Нормативно-правові акти:

Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

Кримінальний кодекс України <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/paran1581#n1581>

Кодекс про адміністративні правопорушення України <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/paran313#n313>

Цивільний кодекс України від 16.01.2003. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

Кодекс законів про працю України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення: Закон України від 13.12.2001. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2893-14>

Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу: постанова Кабінету Міністрів України від 23.07.2008. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/665-2008-%D0%BF#Text>

Про затвердження спеціальних такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд: постанова Кабінету Міністрів України від 10.05.2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/575-2022-%D0%BF#Text>

Про затвердження Такс для обчислення розміру відшкодування збитків, завданих унаслідок порушення законодавства в галузі мисливського господарства та полювання (крім видів, занесених до Червоної книги України): наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України, Міністерства екології та природних ресурсів України 19.06.2017 № 301/222 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0842-17#Text>

Про затвердження Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону і раціональне використання водних ресурсів: наказ Мінприроди від 20.07.2009, зареєстрований в Мінюсті України 14.08.2009. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0767-09#Text>

Про затвердження Методики визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства: наказ Мінекобезпеки від 27.10.1997, зареєстрований в Мінюсті України 5.05.1998. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0285-98#Text>

Про затвердження Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, які заподіяні державі в результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря: наказ Міністерства енергетики та захисту довкілля України 28 квітня 2020 року № 277 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0414-20#Text>

Методика визначення розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану: Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 04.04.2022 р. № 167. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0406-22#Text>

Методика визначення шкоди та збитків, завданих земельному фонду України внаслідок збройної агресії Російської Федерації: наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 18.05.2022 р. № 295. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0586-22#Text>

Методика розрахунку неорганізованих викидів забруднюючих речовин або суміші таких речовин у атмосферне повітря внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій та/або під час дії воєнного стану та визначення розмірів завданої шкоди: наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 13.04.2022 р. № 175. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0433-22#Text>

Методика визначення шкоди та збитків, завданих навколишньому природному середовищу через самовільне користування надрами внаслідок збройної агресії Російської Федерації: наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 15.09.2022 № 366. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1337-22#Text>

Методика визначення збитків, заподіяних навколишньому природному середовищу в межах територіального моря, виключної морської (економічної) зони та внутрішніх морських вод України, в Азовському та Чорному морях: наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 19.08.2022 № 309. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1253-22#Text>

Методика визначення шкоди та збитків, завданих територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації: наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 13.10.2022 № 424. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1416-22#Text>

Про затвердження Методики визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації: наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 05.10.2022 № 414. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1308-22#Text>

Про затвердження Методики визначення збитків, заподіяних внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами: наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 21.07.2022 № 252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0900-22#Text>

Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля: постанова Пленуму Верховного Суду України від 10.12.2004. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0017700-04#Text>

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 5

ТЕМА. Правовий режим охорони і використання землі

Земля як об'єкт земельних відносин володіє істотною специфікою як природний ресурс і одночасно об'єкт нерухомого майна; основний елемент навколишнього середовища, з яким пов'язані всі інші природні компоненти; просторово-територіальний базис для здійснення будь-якої людської діяльності та розміщення будь-яких об'єктів; основний засіб виробництва у сільському і лісовому господарствах. Ці властивості землі з необхідністю визначають правовий режим земельних відносин і значною мірою – зміст сучасного земельного права.

Для успішного вивчення наступних тем навчальної дисципліни слід чітко окреслити правові титули, які встановлені чинним законодавством для використання земель, та добре знати правовий режим їх здійснення. Такими правовими титулами є право власності на землю, постійне землекористування (з обмеженим суб'єктним складом відповідно до ст. 92

ЗК України), оренда землі, використання її на умовах обмежених речових прав (сервітут, суперфіцій, емфітевзис).

Ще однією необхідною складовою вивчення теми є з'ясування правового режиму категорій земель, кожна з яких має свої особливості. Виражене еколого-правове спрямування має також коло питань, що стосуються правової охорони земель. Для їх розгляду слід звернутися до відповідного закону і визначити загальні та спеціальні вимоги щодо охорони земель.

Питання для обговорення:

1. Земля як об'єкт еколого-правових відносин.
2. Характеристика категорій земель за цільовим призначенням.
3. Відносини власності на землю: суб'єкт, об'єкт, зміст.
4. Правові засади оренди земель в Україні.
5. Обмежені речові права на землю:
  - а) земельний сервітут: поняття та особливості;
  - б) емфітевзис: значення та характеристика;
  - в) суперфіцій: впровадження в практику земельних відносин в Україні.
6. Особливості юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері охорони земель.
7. Роль правоохоронних органів у забезпеченні охорони земель.

Контрольні питання:

1. Сформулюйте визначення земля як об'єкт еколого-правових відносин.
2. На які категорії відповідно до цільового призначення земель поділяються усі землі України?
3. Надайте визначення поняття «земельне правопорушення».
4. Визначте особливості юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері охорони земель.
5. Які заходи щодо охорони земель передбачені земельним законодавством?
6. Надайте загальну характеристику правових основ землекористування в Україні.
7. На яких правових титулах використовується земля в Україні?
8. У чому особливості правового становища іноземних суб'єктів у земельних відносинах?
9. Розкрийте правовий режим права постійного землекористування.
10. Охарактеризуйте юридичні підстави, порядок надання земельних ділянок у користування за договором оренди землі.
11. Які обмежені речові права на землю вам відомі? Який правовий режим їх здійснення?
12. Надайте характеристику основних прав й обов'язків землевласників і землекористувачів.

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Дайте порівняльну характеристику прав та обов'язків власників землі і землекористувачів.
2. Дайте порівняльну характеристику підстав припинення прав на землю

власників землі і землекористувачів.

3. Дайте порівняльну характеристику сервітуту, емфітевзису та суперфіцію за критеріями: термін дії, право відчуження, цільове призначення землі.

Практичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. На залізниці поблизу м. Чернівці зазнав аварії потяг зі сходом з рейок 24 вагонів. Із пошкоджених вагонів стався розлив фенолу і дизельного палива на ґрунт. У результаті аварії потягу, розтікання отруйних хімічних речовин, виникнення пожежі навколишньому природному середовищу завдано значної шкоди – інтенсивне забруднення ґрунту. Сума збитку склала 2 млн грн. Прокурор м. Харків звернувся до суду з позовом в інтересах держави до ПАТ «Укрзалізниця» про стягнення 2 млн грн. Представник відповідача проти позову заперечує, зазначаючи, що дану ситуацію потрібно кваліфікувати як форс-мажор, а усі збитки, завдані навколишньому природному середовищу, повинен сплачувати машиніст потягу.

Вирішіть справу.

Які органи здійснюють державний контроль за охороною земель?

Які види відповідальності передбачені чинним законодавством за забруднення земель?

2. У липні 2025 року до дільничного офіцера поліції звернулася інспекторка Державної екологічної інспекції (ДЕІ) щодо проведення спільних заходів.

На території сільської ради, яка знаходиться під контролем офіцера, було виявлено факт незаконного зняття та переміщення ґрунтового покриву (родючого шару) за межами забудованої території – на ділянці, відведеній під ведення товарного сільськогосподарського виробництва.

Співробітники ДЕІ встановили, що:

1. Невстановлені особи за допомогою важкої техніки (екскаватора) зняли шар чорнозему товщиною до 40 см із площі приблизно 0,5 га.
2. На цій території також було знищено два межові знаки, які позначали межі сільськогосподарських угідь.
3. У результаті оперативно-розшукових заходів, проведених дільничним спільно з оперативними працівниками, було встановлено, що роботи виконував гр. М. за вказівкою директора ТОВ «Агробуд» для використання родючого ґрунту при плануванні території під забудову в сусідньому районі.

Кваліфікуйте діяння ТОВ «Агробуд» та громадянина М.

Визначте, чи є ці правопорушення виключно адміністративними, чи тут присутні ознаки кримінального правопорушення (злочину).

Як взаємодіє дільничий офіцер поліції та інспектор ДЕІ. Хто з них уповноважений скласти протокол про правопорушення у цьому випадку?

Які процесуальні дії має вчинити дільничий офіцер поліції для належного документування факту знищення межових знаків та незаконного зняття ґрунту?

Як обчислюватиметься розмір шкоди у разі незаконного зняття ґрунтового покриву?

Вирішіть справу.

Література:

Аграрне та земельне право України: сучасна парадигма і перспективи розвитку: колективна монографія / за ред. д.ю.н., проф. А. П. Гетьмана та д.ю.н., проф. Т. В. Курман. Харків: Юрайт, 2022.

Баїк О.І. Про систему органів управління земельними ресурсами України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 350 – 354.

Земельні спори: правові висновки Верховного Суду / упорядник Ю. Я. Чумак. Київ: Алерта, 2021.

Ігнатенко В. Проблеми організаційно-правового забезпечення управління у сфері використання та охорони земель. *Право та інновації*. 2017. № 1 (17). С. 91 – 96.

Коваленко Т. О. Реалізація принципу законності у регулюванні земельних відносин в Україні: проблеми законодавчого забезпечення: монографія. Київ: Правова єдність, 2017.

Корсун-Цуркан А. Б. Щодо змісту правової охорони земель лісогосподарського призначення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Т. 2. №. 87. С. 216-220.

Кулинич П.Ф. Земельна реформа в Україні: правові проблеми : монографія. Київ: Норма права, 2021.

Малоокий В. А. Нормативно-правове забезпечення управління земельними ресурсами територіальних громад. *Серія: Державне управління*. 2019 р. № 4 (68). С. 255 – 259.

Малохліб О. С., Шульга М. В., Ігнатенко І. В. Новації правового режиму земель лісогосподарського призначення. *Право і суспільство*. 2025. № 1. С. 200-206.

Правові позиції Великої Палати Верховного Суду у спорах, що виникають із земельних правовідносин: посібник / Л. А. Швецова та ін. Харків, 2021.

Управління земельними ресурсами: [навчальний посібник] / Г.І. Шарий, В.В. Тимошевський, Р.А. Міщенко, І.А. Юрко. Полтава: ПолтНТУ, 2019.

Федчишин Д. В. Реалізація та захист земельних прав в Україні: проблеми теорії та практики: моногр. Херсон: Гельветика, 2020.

Нормативно-правові акти:

1. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вирішення питання колективної власності на землю, удосконалення правил землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення, запобігання рейдерству та стимулювання зрошення в Україні: Закон України від 10.07.2018 р. № 2498-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2498-19#Text>

3. Про державний контроль за використанням та охороною земель: Закон України від 19.06.2003 р. № 963-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-15#Text>

4. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 р. № 962-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text>

5. Про оренду землі: Закон України від 06.10.1998 р. № 161-XIV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text>

6. Про землеустрій: Закон України від 22.05.2003 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text>

7. Про оцінку земель: Закон України від 11.12.2003 р. № 1378-IV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-15#Text>

8. Про затвердження Порядку проведення моніторингу земель і ґрунтів: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.07.2024 р. № 848. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-2024-%D0%BF#Text>

9. Про затвердження Положення про моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення: Наказ Міністерства аграрної політики України від 26.02.2004 р. № 51. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0383-04#Text>

10. Про Порядок визначення та відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.04.1993 р. № 284. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/284-93-%D0%BF#Text>

11. Методика визначення розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану: Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 04.04.2022 р. № 167. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0406-22#Text>

12. Про затвердження Методики визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства: наказ Мінекобезпеки від 27.10.1997, зареєстрований в Мінюсті України 5.05.1998. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0285-98#Text>

Навчальне видання

Електронне видання

ЯРЕМАК З. В.

ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ В СФЕРІ ДОВКІЛЛЯ:

**методичні вказівки для підготовки до семінарських (практичних) занять
здобувачів вищої освіти заочної форми здобуття вищої освіти ОПП
«Правоохоронна діяльність»
спеціальності К9 «Правоохоронна діяльність»**

Видання в авторській редакції

Комп'ютерна верстка *З. В. Яремак*